

KAPITTEL 2

Sted og lokalitet i transnasjonale empiriske kontekster

Marte Fanneløb Giskeødegård

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

Abstract: This chapter discusses how transnational fields are understood, defined, and negotiated both by those who participate in them and the researchers who study such fields. Two very different empirical cases are presented. The cases actualize the concept “transnational” in quite distinctive ways, reminding us that transnational is not a given size and that the meaning put into the concept is dependent on the situations one aims to comprehend. The chapter argues for the importance of understanding the processes of production of locality, and how participants work to localize experience, without a-priori assuming that geography is the primary dimension for sense-making. The discussion shows how global connections arise and dissolve through interaction, and that the dimensions relevant for meaning-making are situationally given. Locality is continually produced, both by participants and researchers. The chapter reflects on the implications of how “transnational” is actualized in different ways, due to the mutually constitutive relationship between our questions and the field sites chosen to study them.

Keywords: empirical studies, transnational, place, locality

Introduksjon

Alicia er ansatt i et norsk maritimt selskap, et selskap med kontorer verden over som må jobbe sammen for å levere varer og tjenester til skip som seiler fra havn til havn. Fra kontoret i Argentina jobber hun daglig tett på sine kollegaer verden over for å levere, samtidig som hennes kontor pleier relasjonen til selskapets argentinske kunder. Polske Aleksander har bosatt seg på Sunnmøre sammen

Sitering av denne artikkelen: Giskeødegård, M. F. (2020). Sted og lokalitet i transnasjonale empiriske kontekster. I K.-W. Sæther og A. Aschim (Red.), *Rom og sted: Religionsfaglige og interdisiplinære bidrag* (Kap. 2, s. 29–46). Oslo: Cappelen Damm Akademisk. <https://doi.org/10.23865/noasp.110.ch2>
Lisens: CC BY-ND 4.0.

med sin familie på grunn av jobb. Etter han bosatte seg der, har han og hele familien engasjert seg i den lokale katolske kirken. Det har han til felles med mange andre polske migranter, ettersom den polske delen av menigheten utgjør omtrent halvparten av de aktive medlemmene i Vår Frue kirke.

Alicia og Aleksander er begge del av et fellesskap som er fysisk forankret på et faktisk geografisk sted, henholdsvis i Argentina og på Sunnmøre, samtidig som begge har ulike kontekstuelle bånd med seg inn i dette fysiske rommet. I så måte strekker disse fellesskapene seg over tid og rom, selv om de gjør det på svært ulikt vis. Den felles spenningen mellom rom og sted i disse ellers ulike empiriske eksemplene åpner for å reflektere rundt betydningen av sted for både deltakere i slike fellesskap og for forskerne som studerer dem. Hvordan forstås sted i slik kontekster? Hvordan skapes sted både for deltakerne og for forskeren? Hvilke referanserammer har man for å skape mening? Og hva betyr disse referanserammene for fortolkning?

Disse spørsmålene har fulgt meg gjennom flere forskningsprosjekter, hvor en viktig motivasjon har vært nysgjerrigheten på hvordan deltakerne gir mening til slike fellesskap. De to empiriske eksemplene trukket frem her beskriver handling og/eller relasjoner som potensielt strekker seg over nasjonale grenser. Det er derfor aktuelt å reflektere rundt disse kontekstene gjennom begrepet transnasjonale fellesskap, et begrep Vertovec benytter for å beskrive «sustained linkages and ongoing exchanges between non-state actors based across national borders» (Vertovec, 2009, s. 3). Et transnasjonalt perspektiv kan kaste lys over «hur olika aktörer [...] formas av och aktivt formar sina egna öden i en värld där människors livschanser påverkas av förbindelser över nationsgänsar» (Faist, Fauser & Reisenauer, 2014, s. 25).

I så måte gir disse ellers ulike prosjektene et godt utgangspunkt for å drøfte temaet for dette kapittelet, som er hvordan transnasjonale felt defineres, både av de som er involvert i dem og av forskeren selv. Kapittelet starter med en teoretisk refleksjon rundt hvordan vi kan forstå betydningen av sted. Ut fra dette diskuteres det så hvordan vi kan studere fellesskap gjennom et stedlig begrepsapparat, og hvordan begrepet «lokalitet» (Appadurai, 1995) kan være spesielt fruktbart i så måte. Videre presenteres de to ulike empiriske eksemplene mer i detalj. Presentasjonen av den

relasjonelle kompleksiteten i de empiriske feltene, kombinert med metodiske valg av hvor man velger å sette fokus i disse, muliggjør en diskusjon av hvordan relevant stedlig kontekst defineres. Diskusjonen tydeliggjør at feltet defineres ut fra møtepunktet mellom spørsmålene vi ønsker å vite noe om, og hva verden har å tilby. I så måte søker kapittelet også å bidra til en refleksjon rundt metodologiske implikasjoner av sted ved transnasjonale felt.

Transnasjonale felt

I sosialantropologien har feltet, forstått som der forskningen finner sted, og det geografiske stedet historisk sett vært nært koblet. Samtidig har forestillingen om feltet vært koblet til reise. Når man snakker om å dra til eller å jobbe i feltet, trekker man på bilder av et gitt sted, med klare grenser rundt, og som man når frem til gjennom å fysisk bevege seg fra et sted til et annet (Clifford, 1997, s. 187). Dette er godt illustrert i ankomstscenen i en av de monografiene som har vært med på å definere selve disiplinen, nemlig Brownislaw Malinoswki's studie fra Trobrianderøyene, hvor han skriver: «Imagine yourself suddenly set down surrounded by your gear, alone on a tropical beach close to a native village, while the launch or dinghy which has brought you sails away out of sight» (Malinowski, 1984 [1922], s. 4). Antropologen er i dette mentale bildet etterlatt i felten, mens alt han kjenner forsvinner ute av syne, vitende om at han vil bruke de neste årene på å lære å kjenne «den andre».

Denne tette, og noen vil hevde automatiske, koblingen mellom stedet som et fjernt fysisk, geografisk sted og lokasjonen for feltarbeid har blitt utfordret av flere innen antropologien (se for eksempel Appadurai, 1995; Gupta & Ferguson, 1997, 2000; Tsing, 2005; Augé, 2006; Lien & Melhuus 2007; Sanders, 2008). Også i geografien har den akademiske debatten utfordret hvordan man kan forstå sted, hvor Berg og Dale (2015) viser at den relasjonelle stedsforståelsen har fått sentral betydning. Den geografiske debatten vektlegger en forståelse av steder som åpne med hensyn til klare grenser og påvirkning. De er dynamiske og gjensidig avhengig av hverandre, samt at mennesker og steder er gjensidig konstituerende. Nylige studier har vært opptatt av å nyansere den relasjonelle forståelsen,

gjennom å vektlegge betydning av territorier og hierarkier, for eksempel ved å påpeke hvordan regional politikk spiller inn på både utvikling og forståelsesrammer for et gitt sted (Berg & Dale, 2015).

Selv om koblingen mellom fysisk sted og felt utfordres, så minsker det imidlertid ikke betydningen av å lokalisere erfaring. Lokalisering er avgjørende for å kontekstualisere kunnskap. Spørsmålet blir da snarere hvordan en skal forstå og definere *lokalitet*. Appadurai foreslår at vi skal forstå lokalitet på følgende vis;

[...] primarily relational and contextual rather than as scalar or spatial. I see it as a complex phenomenological quality, constituted by a series of links between the sense of social immediacy, the technologies of interactivity and the relativity of contexts. (Appadurai, 1995, s. 204)

Appadurai vektlegger at lokalitet er en struktur for følelse, at det er en egenskap ved sosialt liv og en ideologi for situerte fellesskap. Videre understreker han at lokalitet ikke kan tas for gitt, men at det tvert om er en skjør sosial bragd som må kontinuerlig vedlikeholdes. Tid og rom lokaliseres gjennom «performance», representasjon og handling (1995, s. 206). Mye lokal kunnskap, sier Appadurai, er kunnskap om hvordan produsere og reprodusere lokalitet i møte med usikkerhet. Thuen (2003, s. 4) er på lignende vis også opptatt av «lokalitet» som en kvalitet ved sosiale relasjoner og handlingssystemer snarere enn fysisk rom. Han setter ord på koblingen mellom rom og sted ved å poengtere at gjennom bruk av rommet «transformeres det til steder i konkret og symbolsk forstand» (2003, s. 17).

Ut fra forståelsene presentert over må lokalitet forstås som noe relasjonelt. Noe som ikke er tatt for gitt, men som kontinuerlig produseres. Ved å legge til grunn en forståelse av lokalitet som noe relasjonelt, og i produksjon, kan vi komme bort fra en snever definisjon av hva feltet kan være, noe som gir geografi en plass i diskusjonen, men ikke som en forutsetning. Hvis en tar som utgangspunkt at lokalitet ikke er gitt, så blir det svært viktig å sette søkelys på prosessen med å produsere lokalitet. En må særlig vektlegge på hvilke måter «[...] spaces and places are made, imagined, contested and enforced» (Gupta & Ferguson, 2000, s. 75).

Hvordan gjør man så det da? Tsing (2005) foreslår at vi studerer globale koblinger gjennom å sette søkelys på det hun kaller «zones of awkward engagement», altså soner for kulturell friksjon. Tsings empiriske felt er avskoging av den indonesiske regnskogen, hvor hun ser på de involverte aktørenes strategier i denne diskursen. Den empiriske konteksten er viktig for å forstå både begrepsapparat og hva Tsing velger å fokusere på. Tsing er opptatt av det hun kaller for «universals». En slik universell diskurs kan jo nettopp være vern av regnskog. Selv om slike «universals» er mektige, så utfordres og endres de når de beveger seg rundt i verden. Ved å vektlegge forhandling og endring, legger Tsing til grunn en prosessuell forståelse av kulturbegrepet. Vektlegging av friksjon aktualiseres med dette, fordi produksjon av nye kulturelle definisjoner og forståelser skjer gjennom at de aktualiseres, forhandles og endres gjennom samhandling. Tsing er opptatt av å vise at globale koblinger er fragmenterte, hvor noen fragment kan være mektigere enn andre. Videre poengterer Tsing at deltakerne kan trekke på ulike ressurser i ulike sammenhenger, noe som introduserer begrepet «skala». Samtidig påpeker Tsing at slike diskurser skapes i rammene av andre slike skaleringsprosjekter, hvor hun nevner blant annet nasjoner og andre internasjonale aktører som eksempler. Tsings vektlegging av friksjon og møter gir en prosessuell tilnærming til globale koblinger, samtidig som det åpner for å inkludere forskjeller og uoverensstemmelser som en naturlig del av slike koblinger. Begrepet skala er også svært sentralt, fordi forståelsen av hvilken skala en trekker på i en gitt sammenheng, sett opp mot hvilke skaleringsprosjekter som virker inn på interaksjonen, kan være avgjørende for å forstå deltakernes prosesser av meningsdannelse.

Vektleggingen av friksjon og koblinger er samtidig svært illustrativt for å belyse at det ikke bare er informantenes «lokalitet» som produseres, men også forskerens gjennom valgene som gjøres angående hvilke tema man setter søkelys på, og hvor man velger å gå inn for å oppnå en slik forståelse av disse. Sanders (2008) påpeker at metoder er ikke passive verktøy. Metoder er nært sammenknyttet med våre objekter, samt spørsmålene vi har til de objektene, fordi valgene vi gjør, er koblet til hva vi ønsker å vite om verden. Han mener derfor at disse faktorene sammen produserer en realitet som fremtrer «at the meeting points between the things we wish

to know about the world and what the world can offer» (Sanders, 2008, s. 17). Dilley (1999) argumenterer at kontekst alltid er et resultat av forskerens valg, fordi forskeren velger å inkludere noen elementer på bekostning av andre. Våre lokasjoner fremtrer ut fra hva vi ønsker å vite om verden. Prosessen med å konstruere lokasjoner eller enheter krever en kontekstualisering som er analytisk berettiget (Lien & Melhuus, 2007).

Forståelsen av sted som fremtrer ut fra denne diskusjonen, er en hvor det blir viktig å se på hvordan (og hvilken type) lokalitet som produseres, og hvordan stedet gis mening i faktisk og symbolsk forstand gjennom disse handlingene. Når lokalitet oppfattes som noe prosessuelt, blir det sentralt å sette søkelys på møtene, hvor ulike forståelser aktualiseres og forhandles. I så måte er Tsing sin vektlegging av friksjon og skala særlig relevant, fordi det gir et begrepsapparat for å kunne diskutere hvordan deltakerne i transnasjonale felt kan trekke på ulike skalaer for å gi mening i ulike sammenhenger. For å kunne reflektere videre over dette presenterer jeg derfor to empiriske kontekster av ulike slike transnasjonale møter.

Transnasjonale empiriske kontekster

Lokalitet er altså en skjør kvalitet ved sosiale relasjoner som kontinuerlig produseres og må vedlikeholdes (Appadurai, 1995; Thuen, 2003). Dette er et fruktbart utgangspunkt for å reflektere rundt transnasjonale empiriske kontekster. Den følgende diskusjonen er strukturert etter to sentrale spørsmål: Hvordan produseres lokalitet av de involverte aktørene i disse empiriske kontekstene, og hvordan produseres lokalitet av forskeren? Dette delkapittelet tar primært for seg det første spørsmålet. Det andre spørsmålet adresseres hovedsakelig i den påfølgende drøftingen. Her er argumentet at relasjonen og spenningen mellom disse to formene for produksjon av lokalitet har viktige implikasjoner for studiet av transnasjonale felt og hva vi kan hevde om disse feltene.

Supply Inc.

Den første empiriske settingen er det norske transnasjonale maritime selskapet gitt pseudonymet Supply Inc. Selskapet leverer produkt og

tjenester til handelsflåten mens de reiser verden rundt. De har et stort organisasjonsnettverk, som gjør det mulig for selskapet å tilby sine tjenester i over 2000 havner i 120 land. Supply Inc. er særlig interessant for en diskusjon av produksjon av lokalitet i transnasjonale felt på grunn av sitt salgskonsept, hvor de vektlegger globalt integrerte løsninger. Kort fortalt har de et konsept hvor hvert av landene har en kundeservice ansvarlig for en portefølje av rederne som tilhører deres eget land, mens de selger produkter og tjenester som leveres av kollegaer verden over. Bakgrunnen for et slikt salgskonsept er at rederne, som er deres kunder, ofte administrerer mange skip som beveger seg over hele verden mens de transporterer ulike former for gods. På sin vei har de behov for service, utstyr og reservedeler, og når man til stadighet kommer til nye havner, kan det være krevende å holde styr på hvor man kan få kvalitet til rett pris.

Gjennom et globalt salgskonsept hvor kundene kjenner kvaliteten på produktene, trenger de ikke å gjøre seg kjent med lokale forhold. Rederen ringer sin vanlige kontaktperson i sitt hjemland ved behov for produkt eller service. Etter den telefonen trenger ikke rederen gjøre stort mer, for det som skjer i tidsrommet fra denne telefonen og til varene står på havnen, skjer internt i selskapet. For å få til dette opererer selskapet med en kompleks teknologisk infrastruktur, hvor datasystemet skal oppdatere umiddelbart verden over om varer blir solgt i de ulike kontorene verden rundt.

Ser vi til Appadurai i produksjon av lokalitet, er salgsstrukturen (inkludert den teknologiske infrastrukturen som muliggjør den) et viktig element i arbeidet med å produsere lokalitet. Hvert enkelt lokalt kontor har sin egen portefølje av kunder som de pleier, men mye av inntrykket av denne relasjonen skapes gjennom opplevelsen med andre Supply Inc.-kontorer rundt omkring i verden som gjør den faktiske leveransen. De ulike avdelingene i Supply Inc. er derfor kontinuerlig påminnet om de andre avdelingens eksistens, og den ene er avhengig av at den andre gjør en god jobb. Deltakernes meningsdannelse om denne lokaliteten forhandles derfor i koblingene, i friksjonen, som Tsing vektlegger. Samtidig er det svært situasjonsbetinget hvilke koblinger som aktualiseres i dette globale nettverk, fordi det er betinget av hvem kunden er (nasjonalitet på reder), og hvor båten skal. For å leve opp til deres

eget salgskonsept blir det derfor avgjørende for bedriften at de klarer å etablere en form for *organisatorisk lokalitet* på tvers av den verdensomspennende organisasjonen, ettersom de trenger et veloljet maskineri som effektivt kan møte kundens behov. Med tanke på dette utgangspunktet fremtrer Tsings begreper skala og friksjon som svært relevante i en studie av Supply Inc.

Gjennom to prosjekter med Supply Inc. som case har jeg vært interessert i å forstå produksjonen av organisatorisk lokalitet, hvor de to prosjektene har hatt ulik tilnærming til dette spørsmålet.

Det første prosjektet fokuserte på å forstå hvordan det var å være deltaker i en slik global organisasjon, med verdensomspennende nettverk og en teknologisk infrastruktur som muliggjør samhandling mellom deltakere spredt verden over. I så måte var dette et prosjekt som handlet om å forstå hvordan et budskap om fellesskap ble fortolket av deltakerne. Altså hvordan deltakerne ga lokaliteten mening.

En liten avdeling i Argentina, bestående av sju ansatte, ble valgt som felt for vel seks måneders deltakende observasjon. Ut fra et perspektiv på både teknologisk infrastruktur og salgskonsept er denne avdelingen diskursmessig lik de andre. Likevel er avdelingen i Argentina geografisk og tidssonemessig situert langt borte fra hovedkontoret, samt at den søramerikanske juridiske konteksten viste seg fort å være kompliserende for import og eksport av varer gjennom havnen. I tillegg foregikk dette feltarbeidet i 2005, da landet fortsatt var svært preget av den økonomiske krisen som rammet landet i 2001/2002. Avdelingen er også liten sett i antall ansatte sammenlignet med for eksempel selskapets hovedkontor i Norge, hovedsetet for Amerika plassert i USA, eller kontoret med særlig ansvar for Sør-Amerika plassert i Brasil.

Fra dette feltarbeidet kom en tydelig forståelse av at hvordan en snakket om Supply Inc., var høyst situasjonsbetinget. Dette aktualiserte betydningen av skala for å forstå globale koblinger og meningsdannelse. Når de lokalt ansatte i Argentina snakket om sine konkurrenter, vektla de styrken til selskapets sterke globale nettverk, så vel som deres rykte som en leverandør av kvalitetsprodukter som et element som gjorde dem bedre enn deres konkurrenter. Den teknologiske infrastrukturen ble da fremhevet i positiv forstand, fordi den ble sett som et viktig ledd i å få til

dette. De lokalt ansatte uttrykte tydelig stolthet over hva de var i stand til å tilby kunden som del av Supply Inc.

I diskusjonen av egen posisjon i organisasjonen, derimot, var det langt mer situasjonsavhengig hvorvidt de lokalt ansatte var positive eller negative. Når interaksjonen «fløt» og varene ble levert uten komplikasjoner, var de som oftest positive til sine kollegaer. Spesielt satt de pris på kollegaer verden over som de så ut til å ha utviklet en personlig relasjon til, og som de opplevde de kunne kontakte for å få hjelp i ulike situasjoner. Den teknologiske infrastrukturen så ofte ut til å være avgjørende for vurderingen av relasjonen til kollegaer. Når teknologien kompliserte samarbeidet, enten ved å gi tall en ikke kunne stole på, eller i situasjoner med treg forbindelse, så dette ut til å påvirke negativt deres vurdering av samhandlingen totalt sett.

Ulike dimensjoner knyttet til den lokale settingen var en viktig for-tolkningsramme for de ansattes opplevelser, på en måte som både skapte distanse og nærhet til budskapet om en organisatorisk lokalitet. Generelt så de ut til å oppleve sin egen posisjon som ganske perifer sett opp mot organisasjonen som helhet. Dette inntrykket ble forsterket på ulikt vis, når de for eksempel fikk bestillinger til havner utenfor Argentina, når de fikk telefoner fra kollegaer som ikke tok hensyn til deres tidssone, eller når de slet med å få delt, og få forståelse for, erfaringene fra et tungrodd juridisk og administrativt system i havnen.

Samtidig skapte andre erfaringer en opplevelse av nærhet. I en urolig økonomi ble selv små ting som at lønnen kom til tiden, ikke tatt for gitt, og dette, koblet med en del andre elementer, bidro positivt i deres vurdering av sin arbeidsgiver sett i forhold til potensielle argentinske eller andre internasjonale arbeidsgivere. De omskiftelige koblingene, samt ulik skalering, viser klart betydningen av friksjon og skala for å forstå hvordan lokalitet produseres og gis mening av deltakerne (Giskeødegård, 2006).

Dette ble enda tydeligere i det andre prosjektet i Supply Inc., som tok mer direkte utgangspunkt i de globale koblingene som en feltstrategi. Det første prosjektet synliggjorde betydningen av at Argentina var en primært operativ avdeling. I det neste prosjektet ble dette perspektivet kombinert med feltstudier ved hovedkontoret i Norge og det regionale hovedkontoret for Amerika i USA. Gjennom et flerstedlig feltarbeid, delt

mellom disse lokasjonene, var formålet å forstå bedre hvordan organisasjonen ser ut fra ulike perspektiver – både organisatorisk og geografisk. Interessant nok var en sentral problemstilling fra hovedkontoret hva de så som en manglende interesse fra, eller manglende evne til å få informasjon ut til, nettverket. Deres hovedkanal for å formidle både nyheter og saker ment for å bygge fellesskap var intranett. En viktig utfordring med intranett som kanal er at det krever at leseren aktivt oppsøker den, samt at man ikke er garantert at budskapet fortolkes slik det er ment. Inntrykket fra hovedkontoret om ønske om mer kontakt stod i kontrast til det operative kontoret sin opplevelse av manglende interesse fra sentralt hold. Gjennom studiene ved hovedkontoret og det regionale kontoret økte forståelsen av hvordan møtene mellom den «globale» organisasjonen og de ulike lokale kontekstene påvirket deres forståelse av organisasjonen de var en del av (Giskeødegård, 2013).

Den organisatoriske lokalitet «Supply Inc.» er større enn sine deler, men samtidig er delene viktige for å forstå meningsdannelse. Eksemplene viser at en «del» ikke bare er geografisk definert, men også definert ut fra hvorvidt kontoret har et operativt eller mer strategisk fokus, relasjonen mellom ulike tidssoner, nasjonale juridiske rammeverk og mye mer. Videre viser eksemplene at hvilke av disse lokale elementene som er av betydning, og på hvilken måte, er betinget av hvilke koblinger som aktualiseres i en gitt situasjon. Ulike koblinger utløser også ulike skalaer, samt påvirkes ulikt av andre skaleringsprosjekter. En må forstå hvilke elementer som bidrar til å skape både nærhet og distanse til budskapet om felles organisatorisk lokalitet for deltakerne.

Vår Frue kirke

Den andre empiriske settingen er Vår Frue katolske kirke i Ålesund. Dataene i prosjektet bygger i hovedsak på noe deltakende observasjon i sognet gjennom et år, på en spørreundersøkelse blant polske medlemmer av menigheten og på intervju med både norske og polske menighetsmedlemmer.

Ålesund sogn er et geografisk spredt sogn som dekker hele Sunnmøre. Det har også en kulturelt sammensatt menighet og er på mange måter en migrantkirke (dog med en god håndfull sentrale norske medlemmer).

Vår Frue kirke har opplevd sterk vekst i medlemmer de siste årene. Forskningsprosjektet har fokusert på å forstå betydningen av Den katolske kirke for polske arbeidsmigranter og deres møte med det norske samfunnet. Polen var interessant i så måte fordi polakker har utgjort den største gruppen blant arbeidsmigranter til Norge generelt (Østby, Høydahl & Rustad, 2013). Dette gjenspeiles også i den lokale katolske menigheten, hvor den polske delen utgjør godt halvparten av medlemmene. Den polske tilstedeværelsen gjenspeiles i rent antall, men også i at den både den nåværende og den tidligere kapellan i menigheten var polske. Videre er den polske tilstedeværelsen tydelig gjennom at to av de tre messene som feires i Vår Frue kirke på søndager, samt to messer i måneden andre steder i sognet, er polskspråklige. De polske medlemmene av menigheten har også utmerket seg som aktive deltakere på dugnadsarbeidet som finner sted på lørdager i kirken.

Hva gjelder kirken som arena for produksjon av lokalitet, har vi vektlagt særlig fire kjennetegnende karakteristikk, som samlet sett skaper en iboende spenning mellom det universelle og ulike former for kontekstuelte spesifikke dimensjoner. Disse fire dimensjonene er 1) at Den katolske kirke er verdensomspennende med en klar organisasjonsstruktur og ideologi, 2) at den er del av det norske sivilsamfunnet, 3) at den er en flerkulturell møteplass, og 4) at den gir mulighet til å ha subkulturer basert på felles etnisk, språklig, kulturell og/eller nasjonal bakgrunn (Giskeødegård & Aschim, 2016; Mæland, 2016). Dette gir et interessant utgangspunkt for diskusjon av hvordan arbeid med å produsere lokalitet gis mening av deltakerne.

Polen er et land hvor den katolske tradisjonen står sterkt, i den grad at Trebiatowska (2010) argumenterer for en kobling mellom religion og nasjonalitet. Studien vår viste også at denne dimensjonen var sentral for både de polske og de øvrige menighetsmedlemmenes fortolkning av lokalitet (forstått her som den lokale menigheten som befinner seg på Sunnmøre) – en av deltakerne vi intervjuet i vårt prosjekt, brukte formuleringen «... da hadde jeg et stykke Polen her» i sin omtale av betydningen av at messen var på polsk med polsk prest. Spørreundersøkelsen viste også at menighetsmedlemmene langt på vei har en transnasjonal tilværelse, noe som er i tråd med at det er en stor andel polske blant

arbeidsmigrantene til regionen. Hele 60 % av respondentene sier de reiser til Polen en gang i måneden eller oftere. En tredjedel hadde sin partner i Polen, og en fjerdedel hadde mindreårige barn der (Giskeødegård & Aschim, 2016; Halvorsen & Aschim, 2016).

Gjennom studien ble det tydelig at «det polske» var en viktig referanse både i positiv og negativ forstand i medlemmenes fortolkning av religiøs lokalitet. For det første var det polske et viktig referansepunkt for flere av de polske medlemmene når de diskuterte sin tro. Flere ga uttrykk for en kobling mellom deres polske opprinnelse og et sterkt engasjement for å bidra i Den katolske kirke. En av deltakerne i studien kommenterte i en samtale etter messen at polske menighetsmedlemmer var «harde katolikker», sagt i en sammenheng som refererte til engasjement og forpliktelse til kirken. Jevnt over utmerket den polske delen av menigheten seg gjennom høy deltakelse i aktiviteter, at de gikk ofte gikk til skriftemål, og at de hadde godt besøkte messer på eget språk. Kirken er altså en viktig for å kunne praktisere sin religiøse tro.

Det kom klart frem i studien at dette synlige engasjementet fra de polske menighetsmedlemmene for å bidra til kirken ble satt pris på av andre deler av menigheten. Dette dannet et resiprositetsforhold som skapte en opplevelse av kirken som et felles prosjekt, og som bidro til et ønske fra andre deler av menigheten om å bistå på andre måter, for eksempel gjennom norsk språkopplæring som kom i stand i kirkens lokaler drevet av menighetsmedlemmer. På den andre siden ble det samme polske engasjementet såpass synlig at det av noen kunne oppleves som noe dominerende. Videre var disse polske medlemmene assosiert med den sterke og tidvis dominerende posisjonen den polske katolske kirken har, noe som kan forstås å gi «religiøs kapital» (Aschim & Giskeødegård, 2017). Studien viser at både de refleksjonene som vektla samhörighet, og de som vektla distanse, har det «polske» som en viktig referanseramme for fortolkning av religiøse lokaliteten de var en del av (Aschim & Giskeødegård, 2017). Dette er interessant sett opp mot de fire kjennetegnende karakteristikkene som ble vektlagt som sentrale spenninger mellom det universelle og ulike former for kulturelt spesifikke dimensjoner i Den katolske kirke.

Religiøs lokalitet handler i dette tilfellet om å gi mening til fellesskapet i Vår Frue kirke, som innehar et spekter av dimensjoner både innenfor

og utenfor den fysiske plassen en befinner seg. Sentrale dimensjoner som aktualiseres i eksemplene trukket frem her, er katolsk praksis, så vel som nasjonalitet. Ut fra våre intervju så det ut som de norske medlemmene, som utgjorde så et lite mindretall av menigheten, så det som sin oppgave å integrere de andre menighetsmedlemmene i kirken. Det er jo i seg selv interessant i en migrantkirke. Det er også slik at den polske delen av menigheten står i en særstilling sett opp mot andre grupper, både i rent antall og i tilbud på eget språk (noe som selvsagt henger sammen). Tsings (2005) vektlegging av friksjon og koblinger blir svært relevant. Den polske delen av menigheten synes å være så dominerende i antall og engasjement i aktiviteter at det skapes en viss ambivalens gjennom at de både blir uunnværlige og dominerende på samme tid. Dette synliggjør også betydningen av begrepet skala, hvor hvilken skala en trekker på i en gitt sammenheng, må sees i sammenheng med hvilke skaleringsprosjekter som virker inn på interaksjonen. Den posisjonen polsk katolsk tradisjon har i det katolske samfunnet for øvrig, er for eksempel helt sentralt for å forstå deltakernes prosesser av meningsdannelse.

Vår og andre studier av polske miljø i katolske kirker viser også at menighetsmedlemmene opplevde kirken som en viktig arena for polske migranter for å få tilgang til et polsk språklig, kulturelt og sosialt fellesskap (Mæland, 2016; Giskeødegård & Aschim, 2016; Halvorsen & Aschim, 2016). Studiene viser at deltakelse i Den katolske kirke, og ikke minst gjennom engasjement i dugnadsarbeid, er en viktig måte for mange migranter til å skape mening i en tilværelse som arbeidsmigrant, hvor familien ofte er igjen i hjemlandet. Gjennom deltakelse i kirken bygger man et fellesskap internt i det polske miljøet, samtidig som man knytter seg til et større fellesskap i kirken for øvrig. Studien viser videre at kirken er viktig sted for å få informasjon og praktisk hjelp av andre med større nettverk (Halvorsen & Aschim, 2016; Giskeødegård & Aschim, 2016).

Engasjementet i kirken er altså ikke bare viktig for å skape religiøs lokalitet, men viktig for å skape regional lokalitet både symbolsk og faktisk, gjennom å skape fysisk, religiøs og sosial forankring (Aschim & Giskeødegård, 2017). Fortolkningen av religiøs og regional lokalitet er ulik, men sammenkoblet. Det kommer klart frem hvordan de polske migrantene gir mening til sine opplevelser gjennom å trekke på både

den polske og den norske konteksten, hvor det kirkelige rommet blir gitt mening og tar form i spenningen mellom disse kontekstene. Kirken forstås som et sted som gir en arena for polsk tilhørighet, men på en måte som gjør at tilværelsen i Norge får mer mening.

Møtepunktet mellom hva vi vil vite og hva verden har å tilby

Erfaring må som nevnt lokaliseres. Lokalitet er, ifølge Appadurai (1995), en skjør sosial bragd som kontinuerlig produseres, og med det lokaliserer tid og rom. Den er en struktur for følelse, en egenskap ved sosialt liv og en ideologi for situerte fellesskap. Gjennom våre handlinger bekrefter og forhandler vi definisjonen av fellesskapet vi er presentert med. Som Gupta og Ferguson (2000, s. 75) påpeker, er det nødvendig å forstå hvordan steder skapes, forestilles, utfordres og påtvinges. I lys av dette vil jeg argumentere for at det er svært aktuelt å se forskerens og aktørenes lokaliseringprosesser i sammenheng.

Samtidig som tilstedeværelse i fysiske, geografiske steder har vært en viktig feltstrategi i begge disse empiriske kontekstene, så viser beskrivelsene ovenfor at definisjonen av felt i ulik grad har tatt utgangspunkt i dette stedet. Videre har transnasjonale forbindelser vært helt sentralt for å gi mening til de lokalitetene som studeres.

Her er det interessant å reflektere rundt hvordan Thuen (2003) ser lokalitet som en kvalitet ved sosiale relasjoner og handlingssystemer, karakterisert av nærhet i sosialt rom og hyppighet i samhandling. I det første empiriske eksempelet er dette snakk om et rom fasilitert av teknologisk infrastruktur og ikke primært et fysisk forankret rom. Gjennom den daglige interaksjonen via teknologi skapes *organisatorisk lokalitet*. Her er det tydelig hvordan lokalitet, som i Appadurai (1995) sin terminologi, er relasjonelt og kontekstuelt definert. For å forstå hvordan den gis mening, derimot, er Tsing (2005) sitt forslag om å fokusere på friksjon relevant, fordi det er i møte mellom disse ulike kontekstene mening skapes, forhandles og endres. Det er helt åpenbart at de ulike geografiske, kulturelle og organisatoriske kontekstene er svært betydningsfulle. Det er for eksempel en klar ubalanse i makten de ansatte i selskapet har til å

definere hvem «vi» er og hvordan ting skal gjøres, ettersom det er hovedkontoret som primært definerer slike strategier. Samtidig er det en fare for at et perspektiv fokusert på friksjon vil gjøre at forhandlinger om definisjonsmakt vektles på bekostning av fellesskap. Prosjektet viser også hvordan skala aktualiseres gjennom at ulike sammenhenger trekker på ulike referanserammer, for eksempel hvordan ansatte trekker på ulike elementer for å vurdere organisasjonen ut fra et konkurranseperspektiv eller internt perspektiv.

Den transnasjonalt spredte organisatoriske lokaliteten utfordrer valg av feltstrategi. Samtidig som argumentet over tilsier at «organisatorisk lokalitet» er primært å finne i koblingene mellom disse ulike geografiske, kulturelle og organisatoriske kontekstene, så er disse kontekstene helt avgjørende for å forstå hvordan den organisatoriske lokaliteten gis mening. Som nevnt er metoder ikke passive verktøy, men med på å skape kontekst for studien (Sanders, 2008; Dilley, 1999). For hva er en egnet felt i dette prosjektet, når de sentrale aktørene i interaksjonen nødvendigvis vil være situasjonsbetinget (alt etter hvor varene selges og hvor de skal leveres). I så måte kunne det være vel så aktuelt å definere feltet ut fra denne digitale infrastrukturen. Organisasjonsstrukturen gjør at det både er en felles global «felt» ved at det utgjør en sosial setting, og hvor det å bevege seg fra avdeling til avdeling vil gi ulike perspektiver på deltakelse i samme sosiale setting. På den andre siden er disse avdelingene alle situert i spesifikke geografiske settinger med sine særegne insentiver og direktiver. Felten og spørsmålene en stiller, er derfor gjensidig konstituerende. Den valgte strategien kan sies å være «multi-sited» (Marcus, 1995) eller «translocal» (Hanners, 2003) ved at en følger objektet gjennom ulike kontekster, hvor det faktiske feltet «skjæres ut» av et langt større potensielt felt. De transnasjonale koblingene er derfor i fokus. Tilnærmingen til begrepet transnasjonal er videre interaksjonsorientert, ettersom en vektlegger å sette søkelys på handlinger som strekker seg over tid og rom i rent konkret forstand.

Caset fra vår Frues kirke aktualiserer også transnasjonale forbindelser, men på en helt annen måte. Her aktualiseres de transnasjonale forbindelsene ikke først og fremst gjennom interaksjon over tid og rom, men gjennom hvordan de er definerende for visse trekk med samhandlingen som

skjer lokalt. I så måte viser de empiriske eksemplene her at transnasjonal ikke er en gitt størrelse, eller et begrep med et klart definert innhold. Begrepet skala er godt for å illustrere hvordan transnasjonal aktualiseres i ulik skala og med ulikt innhold, avhengig av valgene en gjør knyttet til felt og forskningsspørsmål.

I prosjektet fra Vår Frue kirke er det ikke transnasjonal interaksjon som er i fokus, men snarere hvordan transnasjonalitet aktualiseres gjennom de skaleringsprosjekter som påvirker de referanserammer som involverte aktører trekker på for å gi mening til det lokale fellesskapet de selv er en del av. Feltet må forstås som transnasjonalt på en helt annen måte, fordi spørsmålene er knyttet til betydningen av Den katolske kirke for å gi mening til å være del av den lokale menigheten, samt til tilværelsen i Norge. En vektlegging av det omtaler som friksjon, eller kanskje heller møter, synliggjør hvordan den polske referanserammen aktualiseres både i positiv og negativ forstand ettersom aktørene gir mening til situasjonen de er en del av.

I begge prosjektene ser en hvordan bruk av rommet transformerer rommet i konkret og symbolsk forstand. Rommet må imidlertid defineres bredere enn ut fra en forestilling om det fysiske (geografiske) feltet. Dette kommer særlig tydelig frem i eksempelet fra Supply Inc. I begge eksemplene skapes det en struktur for følelse og en ideologi for situerte fellesskap, hvor meningen aktørene presenteres med, både skapes og forhandles gjennom interaksjonen. Det er i så måte en egenskap ved sosialt liv. Samtidig viser beskrivelsene av de empiriske casene at lokaliteten også defineres gjennom de valg forskeren tar, knyttet til spørsmålene som stilles, og hvor en velger å posisjonere seg for å studere disse spørsmålene. I så måte krever transnasjonale feltarbeid en bevisst refleksjon både over hvordan transnasjonalitet aktualiseres og forstås i en gitt kontekst, samt over betydningen av koblingen mellom spørsmål og valg av felt.

Konklusjon

Dette kapittelet har drøftet sted og lokalitet i transnasjonale kontekster gjennom to empiriske eksempler som aktualiserer transnasjonale forbindelser på svært ulikt vis. I diskusjonen benyttes begrepet lokalitet

for å forstå hvordan fellesskapet skapes, forhandles og gis mening både av de involverte aktørene og av forskeren som studerer dem. Kapitlet diskuterer lokalitet gjennom henholdsvis organisatorisk, religiøs og regional lokalitet. De ulike formene for lokalitet som aktualiseres gjennom de empiriske eksemplene, viser at mens erfaring må lokaliseres, så er det nødvendig å forstå lokalitet som en kvalitet ved sosiale relasjoner og handlingssystemer, snarere enn som fysisk rom. Det er likevel viktig å forstå hvordan rom og tid lokaliseres gjennom handling. Det argumenteres for at å vie oppmerksomhet til friksjonen i møtene mellom aktører, samt en forståelse av hvordan aktørene kan trekke på ulike skalaer i ulike sammenhenger, er en fruktbar tilnærming for å forstå transnasjonale felt. Et slikt fokus synliggjør også at begrepet transnasjonal i slike studier ikke er et begrep med en gitt størrelse eller innhold, men et begrep som aktualiseres i ulik skala og med ulikt innhold, avhengig av spørsmålene forskeren stiller og feltene en definerer for å studere dem.

Litteratur

- Appadurai, A. (1995). The production of locality. I R. Fardon (Red.), *Counterworks: Managing the diversity of knowledge* (s. 208–229). London: Routledge.
- Aschim, A & Giskeødegård, M. (2017). «Vi gjer det for Gud ... og for oss sjølve» Polske innvandrere på dugnad. *Kirke og Kultur*, 2, 203–218.
- Augé, M. (2006). The near and the elsewhere. I H. L. Moore & T. Sanders (Red.), *Anthropology in theory: Issues in epistemology* (s. 587–597). Malden, MA: Blackwell.
- Berg, N. G. & Dale, B. (2015). Sted – noen nyere teoretiske tilnærminger og debatter. I M. Aure, N. G. Berg, J. Cruickshank & B. Dale (Red.), *Med sans for sted: Nyere teorier* (s. 31–46). Bergen: Fagbokforlaget.
- Clifford, J. (1997). Spatial practices: Fieldwork, travel, and the disciplining of anthropology. I A. Gupta & J. Ferguson (Red.), *Anthropological locations: Boundaries and grounds of a field science* (185–222). California: University of California Press.
- Dilley, R. (1999). *The problem of context*. New York: Berghahn Books.
- Faist, T., Fauser, M. & Reisenauer, E. (2014). *Transnationell migration*. Lund: Studentlitteratur.
- Giskeødegård, M. F. & Aschim, A. (2016). «Da hadde jeg et stykke Polen her». Den katolske kirke som transnasjonalt rom for fellesskap og tilhørighet. I A. Aschim,

- O. Hovdelien & H. K. Sødal (Red.), *Kristne migranter i Norden* (s. 123–141). Kyrkjefag profil nr. 28. Kristiansand: Portal forlag.
- Giskeødegård, M. F. (2013). *Connecting the dots – an ethnographic study of interaction and community building in a transnational company*. (Doktoravhandling). NTNU, Trondheim.
- Giskeødegård, M. F. (2006). *Shouting from a distance – to be a small branch in a global company* (Masteroppgave). NTNU, Trondheim.
- Gupta, A. & Ferguson, J. (Red.). (1997). *Anthropological locations: Boundaries and grounds of a field science*. California: University of California Press.
- Gupta, A. & Ferguson, J. (2000). Space, identity, and the politics of difference. I J. X. Inda & R. Rosaldo (Red.), *The anthropology of globalization: A reader*. Oxford: Blackwell.
- Hanners, U. (2003). Several sites in one. I T. H. Eriksen (Red.), *Globalization: Studies in anthropology* (s. 18–38). London: Pluto Press.
- Halvorsen, L. J. & Aschim, A. (2016). Å ta del: Polske innvandrere, Den katolske kyrkja og lokalsamfunnet. I A. Aschim, O. Hovdelien & H. K. Sødal (Red.), *Kristne Migranter i Norden* (s. 102–122). Kristiansand: Portal forlag.
- Lien, M. E. & Melhuus, M. (2007). Introduction. I M. E. Lien & M. Melhuus (Red.), *Holding worlds together: Ethnographies of knowing and belonging*. New York: Berghahn Books.
- Marcus, G. E. (1995). Ethnography in/of the world system: The emergence of multi-sited ethnography. *Annual review of Anthropology* 24, 95–117.
- Malinowski, B. (1984 [1922]). *Argonauts of the Western Pacific*. New York: Dutton.
- Moore, H. L. & Sanders, T. (2006). Anthropology and epistemology. I H. L. Moore & T. Sanders (Red.), *Anthropology in theory: Issues in epistemology* (s. 1–18). Malden, MA: Blackwell.
- Mæland, S. (2016). «Hva har vi felles?» En studie i kulturell kompleksitet og multikulturelle prosesser i Den katolske kirke i Norge (dr.philos.-avhandling). Universitetet i Oslo.
- Sanders, T. (2008). Method, scale and complexity. Lecture given at PhD course in methodology: Ethnographic imagination in the 21st century. Trondheim: NTNU.
- Thuen, T. (2003). Steder, grenser, tilhørigheter: Noen innledende betraktninger. I T. Thuen (Red.), *Sted og tilhørighet* (s. 11–37). Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Tsing, A. (2005). *Friction: An ethnography of global connection*. Princeton/Oxford: Princeton University Press.
- Trebiatowska, M. (2010). The advent of the ‘EasyJet priests’: Dilemmas of Polish Catholic integration in the UK. *Sociology* 44(6), 1055–1072.
- Vertovec, S. (2009). *Transnationalism*. London: Routledge.
- Østby, L., Høydahl, E. & Rustad, Ø. (2013). *Innvandrerens fordeling og sammensetning på kommunenivå*. Oslo: Statistisk sentralbyrå.